

הלכות יום הכיפורים סימן תריד

תריד דיני סיכה ונעילת הסנדל, ובו ד' סעיפים:

עח באר הגולה

א ברייתא יקא ע"ז
 ב כן פרש הר"ש
 שם ג הרי"ף וה"ש
 מפקקא דקמרא
 ע"ז ד משנה שם
 ע"ג והר"ב אליעזר
 ח הסמכת הפוסקים
 ו רמב"ם בספק ג
 מדין הסנה, רבנו
 יחנ"ט ד רמב"ם
 יח הסנה וה"ש
 שם יחטור מה
 דשמואל שם

א *אסור לסוף אפלו מקצת גופו, (א) ואפלו אינו אלא להעביר (ב) ההקמא. אבל אם הוא חולה, באפלו אין בו סכנה, או שיש לו (ב) חטטין בראשו, מתר: ב [*] *אסור לנעל (ג) סנדל או מנעל (ג) של עור. אפלו (ד) קב הקטע וכיוצא בו, אפלו של עין ומחפה עור, אסור. (ה) אבל של גמי או של קש (ו) *או של בגד או של שאר מינים, (ז) מתר *אפלו לצאת בהם (ח) לרשות הרבים: ומתר לעמוד על (ג) כרים וקטנות (ט) של עור, ומכל מקום (ד) הפחמיר תבוא עליו ברכה (מדכי דיומא ותה"ד סימן קמט): ג' ה'חיה, (י) כל שלשים יום מתרת לנעל את הסנדל, (יא) ה'החולה פיוצא בה אף-על-פי שאין בו סכנה, ויכן מי שיש לו מכה ברגליו: ד' המתר כל אדם (יא) לנעל סנדל מחמת עקרב וכיוצא בו כדי שלא ישכנו, אם מצויים שם עקרבים או דברים הנושכים: הגה ואם ירדו (י) גשמים ורוצה

שערי תשובה

[*] אסור לנעל וכי. וכתב בפמ"א ח"ב סימן כח: כח: כמנעלים של לבדים יש לזר שלא לילך על ט"ב ו"כ, עין לעיל סימן ותנן שבבית דבריו קנה:

באר היטב

(ב) ההקמא. עמ"ש סימן תריג ס"ק א בשם הט"ז דאפלו רחיצה להעביר ההקמא נמי אסור, ומדברי המ"א נראה דמתר בחריצה להעביר ההקמא, ע"ש: (ג) סנדל. חולצין מנעל מבע"י והולכין לביהכ"נ תוך. וכתב ב"ח: וראיתי מבדתי שהלכו תוך לגמרי כלא פתושוקים. ומ"א וט"ז מתיירין לילך בפתושוקים, וכן נוהגין. ועין ט"ז שהאר"י והעלה דלד"ה אין שום הטר לנעל מנעל אפלו לדבר מצוה, ובכלבים פתושוקים של בגד או אפילו ללכת בה ספק קלל, ובעו"ה רבים מהמנועם ואפלו קצת לומדים הולכים ברחוב במנעלים וכשפאים לביהכ"נ הם הולכים ג"כ במנעלים, רק כשהגיע למקומו חולץ כל זמן שעומד שם ותו לא, ואילו בחשכה יתהלכו ופושעים נקראו אם אינם שומעים לקול מוריהם, עכ"ל. וטע"ס ר' מ"ש: (ג) כרים. ובתפלת י"ח אסור לעמוד על שום דבר, אחרונים: (ד) המחמיר. והר"ב"ו סימן קצ פתח דאין פאן בית-מחוש אפלו בקשים: (ה) והחולה. והפ"ח המחמיר קנה, עין א"י: (ו) גשמים. כתב ט"ז: נראה דבירידת גשמים צריך איסור, אבל אם יש שם בארץ רפש וטיט כלי עלמא כאיסורים קנה, ע"ש. ומ"א כתב: וצ"ע על מה שמכונה עתה להקל, דאין כל אדם יכול לומר איסור שם א"י כמ"ש סימן תרמ ע"ש, ובפרט שלובשין אפילו יא"כ אין להם צער בל"ך לילך בטיט ורפש, ולכן יש למחות אם יודע שיקבלו, ע"ש:

באר הלכה

* אסור לנעל וכי. ועל"כ צריך לחלוץ מבעוד יום [מ"א], ותניו שגם קנה צריך לתן מעט תוספות קדם בין השמשות כמו באכילה, והוא הדין ברחיצה וסיכה ותשמיש [כ"מ בפמ"ג ופשוט]. פתח הרמב"ם, דאפלו לנעל מנעל ברגל אחד אסור, וכמו שאסור ברחיצה יד אחד: * או של בגד. ואפלו אם הוא עשוי בתמות מנעל ממש בצורתו, כיון שאין בו עור לא למעלה ולא למטה, וכל-שכן פזמקאות שלנו דש"י, מן מוכח מן הפוסקים. ולא העסקתי בעת הפ"ח הפחמיר לילך תוך¹⁴, דעת המגן-אברהם והט"ז להקל קנה, והעתיקים האחרונים: * אפלו לצאת בהם לרשות הרבים. עין משנה ברייתא. ועין במגן-אברהם שהביא בשם הפ"ח דדעתו דיש לחש לשיטת הפוסקים המחמירין שלא לצאת ברשות הרבים וכן פמ"א או בחצר שאינו מערב, דאחרי דלא מנעל הם אסורין הוי כמ"א, ועל"כ גם באפילו לא יש להחמיר, ומשפט שם דרוקא אם הוא עשוי בצורת מנעל, אלא שהמגן-אברהם סיים על זה: דאין נוהגים בדעת הר"ן קנה, וכמו שכתבנו סבתו במשנה ברייתא. ולפי דברי הט"ז אין אנו צריכין לכל זה, ודעתו דבאפילו של בגד דדרך מלבוש הוא, מתר לכלי עלמא לצאת בהם לרשות הרבים אף דלא מנעל הוא, ולפי זה פשוט דהוא הדין לבדים שהם גס"כ דרך מלבוש לאנשים, גס"כ בנדאי לא בכלל משא הם אפלו בשבת, אלא שביום הכפרים חו"כ בפערי תשובה בהם להחמיר משפט דאין מרגיש בהם עני

משנה ברורה

א (א) ואפלו אינו וכי' ההקמא¹¹. ורצה לומר, דאף שהוא שלא לשם תענוג, אסור¹²: (ב) חטטין¹³. והינו דוקא (ב) במקום שנוהגין לסוף בחל אפלו איש בריא, אבל במקום שאין נוהגין לסוף בחל איש בריא, אסור לסוף על-גבי חטטין, ובין ביום-טוב ובין בשבת, דמרבך דהוא משום רפואה, וקדלעיל בסימן שכו סעיף א בה"ה¹⁴: ב (ג) של עור¹⁵. אפילו הוא, אלא דסנדל הוא (ג) של עור קשה ומנעל הוא של עור רך: (ד) קב הקטע. שנקטעה רגלו, עושה כמין דפוס רגל, ויש בה בית-קבול קטן ומכניס שם ראש שוקו, והוא קרוי קב, ומירי המחבר בעשאו של עור, והוא הדין אם הוא (ג) של עין ומחפה עור¹⁶, וקדלקמה: (ה) אבל של גמי¹⁷. וכי' דכל שאינו של עור אינו נקרא מנעל אלא מלבוש. (ז) ויש מאחרונים שמחמירין בשל עין אפלו אינו מחפה עור, (ה) וכן יש מחמירין שלא לצאת במנעל העשוי מלבדים (שקורין וואלי"ק), ועשוי במנעל שלנו והוא מגן על הרגל, ואינו מרגיש כלל שהוא תוך, ולא בכלל ענוי הוא, (ו) ולפי זה הוא הדין (קאלאש"י¹⁸) של גמא יש להחמיר. והנה, אף שאין

למחות כד המקלין אחרי שהשלקתן-ערוך ורב אחרונים מקלין קנה, מכל מקום מי שאפשר לו, נכון להחמיר בקנה¹⁹ ולילך באפילו לא של בגד כנהוג: (ו) אכן אם צריך לצאת החוצה, נכון יותר שילבש אלו הלכדים או הקאלאש"י ולא מנעלים של עור שיש בהם אסור מדינא, מה שאין פן אלו שהם רק משום חמרא: (ו) או של בגד וכי'. גם בכל זה מירי כשאינו מחפה עור, לא למעלה ולא למטה (אחרונים): (ז) אפלו לצאת וכי'. ובמנעל דאסור לצאת בו, אסור אפלו לט"ל בו בפני ממש למטה²⁰ [גמרא]: (ח) לרשות הרבים. ורצה לומר, דאף שכל שנת השנה אסור לרשות הרבים כיון שאינו דרך מלבוש, מכל מקום ביום-הכפורים (ש) פיון שאסור בנעילת הסנדל ואי אפשר לו לנעל מנעל של עור, נקרא זה דרך מלבוש לאותו הימים: (ט) של עור. שאין זה הנאת דרך נעילה, ולא אסור אלא כשהוא מנעילו ברגליו, ומכל מקום הפחמיר תבוא עליו ברכה. ופרי חדש הסכים לדעת הר"ב"ו המוכח במגן-אברהם, דאין פאן בית-מחוש כלל. (ט) במה דברים אמורים, שלא בשעת תפלת שמונה-עשרה, אבל בשעה שמתפלל תפלת שמונה-עשרה אסור לעמוד על-גבי כרים וקטנות אפלו אינן של עור, משום שנוהג קמתגא אם יעמוד אז על כרים וקטנות ואפלו (י) אין גבוהין שלשה טפחים²¹, אבל מתר לעמוד (יא) כשהוא איש מצנן²² על מעט עשבים להפסיק בין הקרקע: ג (י) כל שלשים יום. דעד אותו הזמן הוצה קשה לה, וכן לחולה²³ או למי שיש לו מכה, לכלם הוצה קשה להם²⁴: ד (יא) לנעל סנדל מחמת עקרב²⁵. ואפלו

שער הציון

(א) דרך המינים: (ב) רש"י בכות ק"ב: (ג) דגם בקטע ששך זה, וכדאיתא ביבמות דף קג: (ד) אלהי רבה, עין שם: (ה) שערי-תשובה לעיל בסימן תננד בשם הפנים מאירות, עין שם. ועין בהגהת חס"סופר שכתב שדכריו נכונים, ועל"כ יצאו בשלף ברחוב ילף לבדרים רבים באפן שצריגש התקנע למטה ברגליו ומרגיש שהוא תוך: (ו) ת"ח ופשוט: (ז) שם: (ח) הר"ן ביומא: (ט) פרי-מגדים ונהג"ו ומצוית-השקל. דבכרים וקטנות הוא דרך אגנה: (י) ח"י אדם. והטעם, דבנה לא שך אגנה כלל:

תרגום: 1 נעל עשויה מלכר עבה וקשה. 2 ערדלים.

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תריד

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יא]

לְעֵל סְנָדִל מְחַמֵּת עֶקְרָבִי¹¹.

17) וגם באופן שיכול לנעול נעל של שעם וכדו', כתב הפרי חדש (ס"ד) שמותר לנעול סנדל של עור, כיון שבמקום סכנת עקרב לא אסרו את נעילת הסנדל כלל. וכן צידד השיח יצחק (יומא עח, ב ד"ה אם) שלא פלוג רבנן בהיתרם.

מאיסור זה, וגם בזמנינו מותרים הם לילך בנעלי עור.

דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלח) שאף בזמנינו שיש נעלי פלסטיק או גומי, מי"מ מותר להם לילך בנעלי עור, כיון שחז"ל התירו להם את הדבר. וכן לכאורה מבואר מדברי המנחת חינוך (שהובאו לעיל ס"ק ח). וראה מה שכתבנו להלן (הע' הבאה), לענין הליכה בנעלי עור במקום שמצויים עקרבים.

הלכות יום הכפורים סימן תריד תרטו

המשך מעמוד 156

לגבי אנשים גדולים הרחוקים מאד מהרהור עבירה [הדוסיף הצמח צדק שם, שאף על פי שהרהור עבירה בערב יום כיפור אינו שכיח, מ"מ ההרהור במה שמפחד שלא יארע לו טומאה בליל יום כיפור, הוא שכיח מאד בערב יום כיפור, ועלול אף הוא לגרום טומאה כהרהור עבירה].

וכן כתב הגר"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א סי' קסה-קסו) שדברי חז"ל אמורים במי שאירע לו הדבר שלא מחמת טבעו כלל, כגון מי שנשוי וכן ארבעים שנה ומעלה ועמוס בתורה ויראה, שבאופן זה נשלח לו הדבר מהשמים בגזירה מיוחדת, מה שאין כן מי שמחמת טבעו אירע לו הדבר, כגון אצל צעירים וכל שכן אצל מי שאינו נשוי, דאי שהדבר אירע לו על ידי הרהור ואפילו מלפני כמה שבועות [הזוכר בדבריו את דברי הצמח צדק הנ"ל, וכתב שכך ידוע גם מעד גדולי ישראל שהורו כך]. וטייב, שמ"מ צריך לעשות את התיקון המבואר בספרים, ללמוד משניות מסכת כלים בעין ובהעמקה כפי יכולתו, כיון שלא עלה בידו להתפלל ביום הכיפורים בקדושה ובהרהר [ולא מצד ידאג כל השנה], והלימוד לשם שמים יתקן את הדבר.

וכן לענין חולה שראה קרי, כתב הכף החיים (ס"ק ט) שיש לתלות שהדבר בא לו מחולשת החולי.

8) ותקנה זו שיוסיף בלימוד, כתב לעיל (סי' תקעא ס"ק ד) לגבי מי שבא להתכפר על עוונות ידועים, הוסיף, שההוספה בלימוד מועילה לכפר על עוונותיו דוקא לאחר ששב בתשובה, שאם לא כן נחשב הדבר כטובל ושרץ בידו.

[שעה"צ ס"ק ה]

אף שתורה קשה אַתּ וְשָׂאֵל⁹.

9) עוד בסגולת התורה לטהר הטמאים, כתב בביה"ל לעיל (סי' תקעא ס"ב ד"ה תלמיד חכם) בשם הח"י אדם, שהתורה היא כמקוה טהרה, והיא נמשלה לאש וכל הבא באש נטהר.

[משנ"ב ס"ק ז]

בְּשֵׁם הַקָּדוֹשׁ יִי יִלְלוּ¹⁰.

10) שם (פכ"א אות מ) כתב בשם הארי"ז (פרי עץ חיים שער יום הכיפורים פ"ב) תיקון לדבר, שיאמר כל יום במשך שלושים יום [רצופים, אחר יום כיפור] את הפיוט מסדר קדושות של יום כיפור בכונה שלימה ורציפה ובדמעות [ראה בסדור בית יעקב (סדר ליל יום כיפור שער העין סי"ט) פירוט הפיוטים]. עוד בענין התיקונים על הדבר, ראה בדעת תורה (ס"ב) בשם השרית אמרי אש האדמור מבועל, וכן בכף החיים (ס"ק יא), וכן במה שהבאנו לעיל (ס"ק ג) בשם הגר"י קניבסקי.

4) שם נתבאר דיני ההרחקה שצריך לנהוג בין איש לאשתו בזמן שהיא נדה [וראה שם (ט"ו-יז)], מה הדין באופן שאחד מהם חולה].

ולזהעביר את התינוק בין אשה לבעלה [קוואטר] בברית מילה שנערכת ביום כיפור, כתב בשו"ת שבת הלוי (ח"ז סי' קס אות ב) שנהגו להקל בדבר, כיון שהוא ענין של מצוה, וכן דעת הגר"שז' אויערבך (אוצר הברית פ"ד סי' ח הע' ה'), הליכות שלמה יום כיפור פ"ה סכ"ב) שבאופן זה יש לסמוך על דעת הט"ז (בשעה"צ ס"ק א) שסבר שהנגיעה אסורה רק בלילה. מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלט) שאין להעבירו מאשה לבעלה, ויעבירוהו על ידי אחר.

[משנ"ב ס"ק ב]

יְכַן אָסוּר לִישֵׁן וְכוּי⁵.

5) ואף לישון בשתי מנות נפרדות הנוגעות זו בזו, כתב המחצה"ש (ס"ק א) שאסור, וכמו שאסר הרמ"א (ירד סי' קצה סי'ו) לגבי אשתו נדה, וכן היא משמעות סתימת המשנ"ב לעיל (ס"ק א), ושלא כמו שכתב המטה אפרים (אלף למטה ס"ק ב) שלענין יום כיפור יש להקל בזה, ובפרט כשיש טורח בדבר.

[משנ"ב ס"ק ג]

רַב אֶכְיֵלָה וְשִׁתְיָה⁶ אוּ מְחַמֵּת הַהוֹר וְכְדוּמָה⁷ וכו', יִשְׁנֶה שְׁנֵי יָפִים⁸.

6) ולפיכך בטעם דברי הרמ"א לעיל (סי' תרח ס"ד) שאין לאכול בערב יום כיפור דברים המחממים את הגוף ומאכלי חלב שמרבים את הזרע, כתב במשנ"ב שם (ס"ק יז) שצריך להזהר בכך ביום כיפור יותר מבשאר ימות השנה משום שביום כיפור אסור לטבול [ולא מחמת המבואר כאן שהרואה קרי ידאג כל השנה וכו'].

וכן לענין מה שכתב לקמן (סי' תריט ס"ק יד) שכדי שלא יבוא לדידי טומאה יאמר קודם הישנה את ארבעת המזמורים הראשונים בתהלים, וכן שטוב שלא יכסה את עצמו בכרים וכסתות כיון שהם מחממים, ועל כל פנים שלא יכסה את רגליו, התבאר בדברי השל"ה [שהוא מוקד הדבר] שטעם הדבר שביום כיפור צריך לשמור את עצמו יותר מבשאר ימות השנה, כיון שאנו דומים ביום זה למלאכים וצריכים להיות טהורים כמותם, ובפרט מטומאת קרי [וראה גם בביה"ל לעיל (סי' תרו ס"ד ד"ה יכול) ובמה שכתבנו שם, שבערב יום כיפור צריך לטבול משום קרי כדי להתרוממות לטהרת המלאכים].

דיני הרחיצה והטבילה ביום כיפור למי שראה קרי, התבאר בשו"ע לעיל (סי' תריג ס"יא) ובמשנ"ב שם (ס"ק כז-ל).

7) ומטעם זה כתב בשו"ת צמח צדק (שער המילואים סי' סב), שבעל התניא היה שוחק ממי שנצטער מהדבר, כיון שדברי חז"ל נאמרו רק

הלכות יום הכפורים סימן תריד תרטו

לילך לביתו מבית הכנסת או להפך (יב) * והוא איסטניס, (י) (יג) מתר לנעל (יד) מנעליו עד שמגיע (טו) למקומו (מהרי"ל):

תרטו יום הכפורים אסור בתשמיש המטה, ובו ב' סעיפים:

א ימים הכפורים אסור בתשמיש המטה. (א) יאסור (ב) לגע באשתו קאלו היא נדה, (ב) וכן יאסור לישן עם אשתו במטה; ב' הרוצה קרי בליל יום הכפורים (ג) (א) ידאג כל השנה, ואם עלתה לו שנה (ד) מכתחילה לו שהוא בן העולם הבא:

א משנה יומא ע"ג
ב בשם ספר אגנה
ג תהותו פירכי
דמוצריקטן הלכות
השעה קאב ד תא
דבי רבי ישמעאל שם
פ"ה

באר היטב

(י) מתר. בני משמע דוקא סנדל בלא עקב מתר ולא מנעל. ושל"ה כהב דהפך מין לשמאל ושמאל לימין, ע"ש וכי ה"מ"א: ואפשר דאפלו בין העובדי כוכבים אסור אע"ג דאיבא למחש שזלעגו בין שהוא מראויקטא, ע"ש. ועין סימן תרי"א:
(ב) לגע. גם לא ירבה דברים עמה, ואסור לגע בה גם ביום, של"ה,

באר הגולה

כלל, עין שם, אכן אם הם לקדים רבים מסתבא דאין להחמיר, וכמו שכתב בהגהת החתם סופר: * והוא איסטניס. עין משנה ברורה דהינו איש מצנן, פן פתח מגן אברקה. ועין מה שכתב הגר"א בשם הרשב"א, דהוא איש מצנן ומספן מחמת העצה ורועה לומר, שיכול להדיק לו העצתו, וכמו שהתיר רבי אליעזר לחנה משעם זה, ודלא כמו שכתב הלבוש דהינו שאם לא ינעל יצטער, דנה אינו בכלל איסטניס. ונע עוד, דמשמע שם וכן במטה אפרים, דבאישה קנה אפלו בלא ירדו גשמים מתר לנעל סולס ותינו סנדל בלא עקב, כדאיבא במנוקיי"וסף בפרק מצות תליעה, עין שם. והנה מה שזכר רמ"א אם ירדו גשמים, אפ"ש דבא לדייקא דבלא איסטניס אפלו ירדו גשמים אסור, וכן גמיר, דהוא הקדמה בין הבה"ג שנהנתיק דבמסקנא אסור ללבוש מנעלים וכן הירושלמי שהתיר בנה, וכמו שכתב הפ"ח, עין שם. ונע עוד, דאם צריך לילך לדרמנה והוא מספן ואין יכול לילך בלא מנעלים, דעת הפ"ג דאסור, ואינו דומה געילה לרמיצה והתירו לעבור במים כדי לקבל פני רבו (והשעם עין בפ"ח²⁴), ודעת הטור להתיר בנה. ויש לו מר עוד, דגם בהמ"ג מסכים להטור, עין שם בפ"ח, והט"ז כתב דחיליה להטור להתיר בנה, עין שם. ועין בפרי מגדים דמפרש להט"ז דמרי באפ"ש לו על"פי הדיק לילך בלא מנעלים, הא לא הכי גם הט"ז מודה דשרי. ומדברך ידאפרים משמע דהט"ז בכל חגי אסור, ומובט שיתבטל מעצתה ולא ללבוש מנעלים, וצריך עיון למעשה:

אינו הולך לדרממנה (יג) אלא לצרכי עצמו: (יב) והוא איסטניס. איש מצנן [והוא הדין (יג) אם הוא איש חלש ויכול להדיק לכריאותו בשליף במקום הגשמים בלא מנעלים], אבל מי שאינו איסטניס לא ינעל מנעליו אם צריך לו לילך אפלו אם ירדו גשמים, (יד) ובפרט שהולכים באנפילאוט¹⁸ אם-פן אין להם צער בל"כף בלא מנעלים, (טו) אם לא שיש שם בארץ רפש וטיט דאז פלי עלמא באיטניס בנה: (יג) מתר לנעל וכו'. והוא הדין (טו) אם רוצה לילך לבית הכנסת ויודע שילקח שם נגליו במקום משנה, מתר לנעל מנעליו, (יז) אבל חתך כשיצא משם צריך להסיר אותם, וכן איסטניס, חתך כשיביאו למקום שאין לו צער צריך להסיר אותם; דלא כדאיתן שפוגהין שהולכין בסנדל ברחוב, ואפלו בבית הכנסת עד שישבין על מקומם, ואסור גדול הוא, ואפלו במקום שמתר לנעל (יח) יראה על-כל פנים לחלף של ימין בשמאל ושל שמאל בזמין: (יד) מנעליו. ולא יגע בהם (יט) פי א"ל ע"ד יד, נגד, ואם נגע בהם שלא על-יד יד נגד צריך לטול ידיו¹⁹ במקום שנגע בהם: (טו) למקומו.

וישלחם (לביתו) (כ) או יצחם במקום מצנע בבית הכנסת, לפי שח"בם לכבדו בכסות נקנה ובכל דבר שחנה. כתבו האחרונים דאם צריך לילך לבין הנכרים, אף-על-פי-כן אסור לנעל סנדל אף דאיבא למחש שזלעגו עליו, בין דיש אומרים שהוא דאורייתא²⁰:

א (א) ואסור לגע באשתו¹⁴. בין בלילה (ב) בין ביום¹⁵, וגם לא ירבה עמה בדברים¹⁶, וכן בכל הפרטים שנתבאר ביוה"דעה סימן קצה: (ב) וכן אסור לישן וכו'¹⁷. אפלו (ג) הוא בכבודו והיא בבגדה: (ג) ידאג כל השנה. שמה לא קבלו תעניתו, ושפראים לו שהקדוש ברוך הוא אין חפץ בשמושו. (ד) ועין באחרונים שכתבו, דהוא דוקא כשלא היה מחמת רב אכילה ושתיה¹⁸ או מחמת הרחור וכו'מה¹⁹, אבל כשיודע ששא מחמת הרחור וכדומה, אף דגדול עונו, מכל מקום אינו בספק מיתה כי הוא בעצמו גרם לו, וכן אם עלתה לו שנה אינו מבטח שהוא בן עולם הבא. איתא בספרים, דעקר חתן למי שנכשל חס ושלום בנה, ובמחזק מפאן ולהבא בימי חיי בלמוד (ה) התורה וזכות התורה חגן עליו, וכדאיבא במדרש תנחומא: אם חטא אדם ונתחייב מיתה לשמים, מה יעשה ויחיה? (ו) אם למוד לשנות פרק אחד ישנה שני פרקים, ואם למוד לשנות דף אחד ישנה שני דפים²⁰ [ואם אינו יודע ללמוד, יתעסק על-כל-פנים במדת העדקה וחסד ויחיה, כמו שפ"אמר "ודף עדקה וחסד ימצא חיים עדקה וכבוד", עין שם במדרש]. ועקר למוד התורה יהיה על-מנת לקדם, דהלאומד ואינו מקיים נוח לו שלא נברא, כמו שאמרו חז"ל, וגם לא יהיה בכחה להגן עליו, חס ושלום: (ד) מכתחילה לו וכו'. שבוזאי ש' לו זכות הרבה שהגנו עליו, (ו) והוא יאריך ימים, כדכתיב "יראה ונע יאריך ימים". וראוי לתת שבח והודאה על שנתן לו חיים מן השמים [קרבו-נתנאל בסוף יומא באות ג, עין שם הפסח, ועין שם שכתב מקדם בשם הגר"א ז"ל²¹]:

שער הצידין

(יג) טור, וכן העתיק האחרונים לדיבא, ודלא בפ"ג: (יג) כן נראה לעניני דעמי בפשיטות: (ד) מגן אברקה: (טו) מגן אברקה משמע דאין חילוק בנה, אבל הט"ז ואלהי רבה והפסה אפרים מקליו בנה וכן המנהג פ"אשר העיד רש"י, ולכן סממתי להקל: (טו) ט"ז ודרה"חסי: (פ) אחרונים: (ח) וטוב יותר אם יכול להשיג לנעל סנדל בלא עקב. ודוקא באיטניס, אבל בלא זה אינו מועיל כלל, כדמובח בירושלמי, והובא בהג"א: (יט) אחרונים: (כ) מגן אברקה ושי"א: (ל) מגן אברקה ואלהי רבה ובפרייטוף והגר"א וחי"אדם, ודלא כט"ז: (ג) מגן אברקה בשם מהרי"ל, וכן משמע מהגר"א: (ג) אחרונים: (ד) בריי"וסף וכתב סופר סימן קי והנהיג רבי ברוך פריינקל ושי"א: (ה) והתורה תתברר, וכמו שאמרו חז"ל על הפסוק "פוצו מעיניך וצוה", נמשלו דברי-תורה למען, מה מען מטהר את השמאים אף התורה מטהר את ישראל²². ואיתא בהורו הגדול פרשת קדשים: לא אתדפי ברגש לצלמין אלא במלי דאורייתא, בגיני כף מלין דאורייתא לא מקבלין שמאה, בגין דאיהי קומא לנפשה לאלין מסאבי, ואסותא באורייתא אשתכח, דכתיב "יראת ה' טהורה עומדת לעד". עין שם עוד: (ו) ואין נפת המדרג דבחורה לכו יוצא אפלו בלא מדה חסד כלל, דהלא כבר אמרו אין לי אלא תורה, אפלו תורה אין לו; אלא רוצה לומר דעקר התקון הוא על-ידי התורה למי שיעלה בדרגת התורה, אבל מכל מקום צריך לעסק גם בחסד ולרמז על הפריות. ועבור זה יכפר צונומי, וכדכתיב "בחסד ואמת יכפר עון", וירחמו עליו מן השמים להוסיף לו חיים, וכמו שאמרו חז"ל: כל המרמז על הפריות מרחמן עליו מן השמים: (ו) נקרא:

הלכות יום הכפורים סימן תריד תרמו

ביאורים ומוספים

תודה (שם) כתב לחן לאסור ממה שכתבו התוס' (שבת ס, א ד"ה לא) שסנדל המסומר נחשב ככלי שמלאכתו לאיסור, ואף על פי שאינו מאיסורי שבת.

דעת הגר"ש אלישיב (שלמי יהודה פ"ד ס"ט) שנעלי עור הריהן כלי שמלאכתו לאיסור, שאין להתיר מצד מה שראויות לחולה ויהי, כיון שאין אדם נועל נעלים של אחר, ומ"מ אינן נחשבות כמקצה גמור [מחמת גופן]. שהרי מ"מ שייך בהן שימוש לצורך גופן.

מאידך, דעת הגר"נ קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלז) שנעלים מעור אינן נחשבות כמקצה ביום כיפור, כיון שראויות הן לחולה, וכן ראויות הן ללכת בהן במקום סכנה או במקום טיט ורפש.

22 אמנם, לגבי נשיאת כפים כתב לעיל (סי' קכח ס"ק טו) שיש להצניע את הנעלים, שלא יעמדו בגלוי בבית הכנסת, מפני הכבוד [ואף בשאר הימים].

23 וכמו שכתב לעיל (סי' תריא ס"ק א) שאף על פי שנחלקו הפוסקים האם שאר עיניוים הם מהתורה או מדרבנן, למעשה ראוי להחמיר בדבר.

[ביה"ל ד"ה והוא]

השעם עין כ"פ"ח⁽²⁴⁾.

24 שם כתב, שהטעם לגבי רחיצה שכשעובר במים לצורך מצוה אינה נחשבת כרחיצה של תענוג, הוא משום שאין רצונו לרחוץ, מה שאין כן לגבי נעילה שבכל אופן נחשב הדבר כתענוג, ועוד, שברחיצה אי אפשר בענין אחר [וכמו שכתב המשנ"ב לעיל (סי' תריג ס"ק יב) שמדובר לגבי רחיצה באופן שאין לו דרך אחרת להגיע למחוח חפצו]. מה שאין כן לגבי נעילת הסנדל, שיתכן לילך ברוחק גם בלא נעלים.

סימן תרמו

יום הכפורים אסור בתשמיש המטה

[משנ"ב ס"ק א]

אסור לגע באשתו⁽¹⁾. בין בליילה בין ביום⁽²⁾, וגם לא ירבה עמה בכרימים⁽³⁾ וכו', ביוה"ד ד"ה סימן קצה⁽⁴⁾.

1 בטעם הדבר כתבו המהרי"ל (מנהגים הלכות ערב יום כיפור סי"ב) והשו"ע הרב (ס"א), שחששו שיבואו על ידי זה להרהור וראיית הלבוש (ס"א) כתב, שחששו שיבואו על ידי זה להרהור וראיית קרי [וראה בפמ"ג (משב"ז ס"ק א) שהלבוש סבר שמצד חשש לתש"מ היו אוסרים רק בליילה, ולכן כתב טעם ששייך גם ביום].

2 אכן לענין תשעה באב, כתב לעיל (סי' תקנד ס"ק לז) שאף על פי שיתכן שאסור ליגע באשתו, וכמו לענין יום כיפור, מ"מ היינו דוקא בליילה אבל ביום יש להקל, וביאר בשעה"צ שם (ס"ק מד) שכיון שביום כיפור הנשים מקושטות לכבוד היום יש לחוש לגירוי היצר, מה שאין כן בתשעה באב שהולכות בבגדים מנוולים, אין חשש בדבר, והוסיף, שבאופן שאף בתשעה באב הן הולכות מקושטות, יש להחמיר בזה גם ביום.

3 ומה שכתב 'שלא ירבה עמה בדברים', התבאר בשו"ע (יו"ד סי' קצה ס"א) ובש"ך שם (ס"ב) לענין נדה, שהיינו דוקא בדברים המרגילים את האדם לעבירה, כגון דברי שחוק וקלות ראש [וראה במטה אפרים (ס"א), שלענין יום כיפור אין להרבות אף בסתם דברים, ומשום קדושת היום].

[משנ"ב ס"ק יב]

ובק"ט שהולכים באנפילאות⁽¹⁸⁾.

18 משמע מדבריו שאף על פי שהאנפילאות נרטבו מותר ללכת בהם, ואין חוששים לסחיטתם, וכן כתב הא"א (בוטשאטש, ס"ד) וביאר, שהוא הרי אינו מתכוון לכך, ואין זה 'פסיק רישא' שיסחטם על ידי כן, ועוד, שהיא מלאכה שאין צריכה לגופה. וכן דקדק המנחת שבת (על הקצושי"ע סי' פ ס"ק קלא ובקו"א ס"ק ז) מדברי השו"ע לעיל (סי' שא סמ"ה) [וראה שם מה שכתב בטעם הדבר. אך הוסיף, שאם הוא בביתו ויש לו גרבים נספות ראוי להחמיר ולפושטן, והוסיף בשיורי המנחה (סי' פ ס"ק מא) שאף ממה שהובא (תולדות אדם ח"ב עמ' לא) על הרש"ו מוולחין, משמע שאם אפשר יחליף את גרביו הרטובות]. וכן דעת הגר"ש אויערבך (מאור השבת ח"ב מכתב לב אות יב) והגר"ש אלישיב (הל' חג בחג ימים נוראים פכ"ג הע' 62).

[משנ"ב ס"ק יד]

צ"ק"ף לט"ל י"ד⁽¹⁹⁾ במקום שנגע בק"ט⁽²⁰⁾.

19 אמנם לענין מי שחולץ את נעליו בליל תשעה באב שחל במוצאי שבת לאחר אמירת 'ברכו', כתב לעיל (סי' תקנ"ג ס"ק ו) שאם נגע בהן ינקה את ידיו בכל מידי דמנקה, אכן התבאר בשעה"צ שם (ס"ק טו), ששם מדובר שאין באפשרותו ליטול את ידיו, וביארו בשם הגר"נ קרליץ (קרא עלי מועד פ"ז הע' א) שכיון שמדובר שם לאחר אמירת 'ברכו', שבהפך אחר מים עלול הוא להפסיד את התפילה בציבור, ולפיכך די בבקוין לחד.

20 אמנם, לענין מי שנגע בידו במקומות המכוסים שבגופו, כתב לעיל (סי' תריג ס"ק ו) שיטול כל ידו ולא רק את המקום שנגע, ואף על פי שבין לגבי הנוגע במגעו ובין לגבי הנוגע במקומות המכוסים שבגופו טעם הנטילה הוא משום נקיות [כמבואר לעיל (סי' ד ס"ק מא)] [אילת השחר זבחים כ, ב ד"ה ובהא, ושלמי תודה ימים נוראים עמ' קעז].

ולענין הנוגע בנעלי בד או גומי, בשו"ת ערך שי (או"ח סי' ד) כתב שרק הנוגע בנעל של עור צריך ליטול ידיו, והביא שכן כתב בספר זכור לאברהם, וכן דעת החו"א (ארחות רבנו ח"ג עמ' קפז). מאידך, הבן איש חי (שנה א פר' דברים אות כא) כתב שהנוגע בנעלי בד צריך ליטול, כמו הנוגע בנעל של עור.

[משנ"ב ס"ק טו]

וישלקם לביתו⁽²¹⁾ וכו', ביום קדוש הזה⁽²²⁾ וכו', ד"ה אומרים שהוא דאורייתא⁽²³⁾.

21 והאם נעלי עור נחשבות ביום כיפור ככלי שמלאכתו לאיסור ואסורות בטלטול [מלבד לצורך גופו ומקומו], כיון שהן אסורות בנעילה, או שכיון שיש אופני היתר לנועלן וכגון לחולה וחייה וכדו', נחשבות ככלי שמלאכתו להיתר ומותרות בטלטול, דעת הגר"י קניבסקי (שלמי תודה ימים נוראים עמ' קעז) שאכן במקומות שאופני ההיתר מצויים, מסתבר שנחשבות ככלי שמלאכתו להיתר, אמנם בזמנינו שמצויות נעלים שאינן של עור, ואם כן אף חולה וחייה אסורים בנעלי עור, אם כן מסתבר שנחשבות ככלי שמלאכתו לאיסור [וראה לעיל (ס"ק י) דעות הפוסקים לענין הליכת חולה וחייה בנעלי עור בזמנינו].

הגר"ש אויערבך (הליכות שלמה יום הכיפורים פ"ה סכ"א) הסתפק בדבר, שיתכן שכיון שאסורות מצד איסור שאינו של שבת, אין עליהן אפילו דין מוקצה מצד כלי שמלאכתו לאיסור [והביא שם (דבר הלכה אות לח) דוגמא לדבר מהמבואר בשו"ע לעיל (סי' שח סמ"י) לענין בגד שעטנו שנחלקו האם הוא מוקצה מחמת גופו, או שאינו מוקצה כלל היינו ככלי שמלאכתו להיתר. ובספר שלמי

מילואים

הלכות יום הכפורים סימן תריד

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יא]

לְנַעַל סַנְדָּל מִתְּחַמַּת עֶקְרָב¹⁷].

17) וגם באופן שיכול לנעול נעל של שעם וכדו', כתב הפרי חדש (ס"ד) שמותר לנעול סנדל של עור, כיון שבמקום סכנת עקרב לא אסרו את נעילת הסנדל כלל. וכן צידד השיח יצחק (יומא עח, ב ד"ה אם) שלא פלוג רבנן בהיתרם.

מאיסור זה, וגם בזמנינו מותרים הם לילך בנעלי עור.

ודעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלח) שאף בזמנינו שיש נעלי פלסטיק או גומי, מי"מ מותר להם לילך בנעלי עור, כיון שהז"ל התיירו להם את הדבר. וכן לכאורה מבואר מדברי המנחת חינוך (שהובאו לעיל ס"ק ח). וראה מה שכתבנו להלן (הע' הבאה). לענין הליכה בנעלי עור במקום שמוזיז עקרבים.

הלכות יום הכפורים סימן תריד תרמו

המשך מעמוד 156

לגבי אנשים גדולים הרחוקים מאד מהרהורי עבירה (והוסיף הצמח צדק שם, שאף על פי שהרהור עבירה בערב יום כיפור אינו שכיח, מי"מ ההרהור במה שמפחד שלא יארע לו טומאה לביל יום כיפור, הוא שכיח מאד בערב יום כיפור, ועלול אף הוא לגרום טומאה כהרהור עבירה).

וכן כתב הגרי"י קניבסקי (קריינא דאגרתא ח"א סי' קסה-קסט) שדברי חז"ל אמורים במי שאירע לו הדבר שלא מחמת טבעו כלל, כגון מי שנשוי וכן ארבעים שנה ומעלה ועמוס בתורה ויראה, שבאופן זה נשלח לו הדבר מהשמים בגזירה מיוחדת, מה שאין כן מי שמחמת טבעו אירע לו הדבר, כגון אצל צעירים וכל שכן אצל מי שאינו נשוי, ודאי שהדבר אירע לו על ידי הרהור ואפילו מלפני כמה שבועות (והוזכר בדבריו את דברי הצמח צדק הנ"ל, וכתב שכך ידוע גם מעד גדולי ישראל שהורו כן). וסיים, שמי"מ צריך לעשות את התיקון המבואר בספרים, ללמוד משניות מסכת כלים בעיון ובהעמקה כפי יכולתו, כיון שלא עלה בידו להתפלל ביום הכיפורים בקדושה ובטהרה [ולא מצד ידאג כל השנה], והלימוד לשם שמים יתקן את הדבר.

וכן לענין חולה שראה קרי, כתב הכף החיים (ס"ק ט) שיש לתלות שהדבר בא לו מחולשת החול.

8) ותקנה זו שיוסיף בלימוד, כתב לעיל (סי' תקעא ס"ק ד) לגבי מי שבא להתכפר על עוונות ידועים, והוסיף, שההוספה בלימוד מועילה לכפר על עוונותיו דוק לאחר ששב בתשובה, שאם לא כן נחשב הדבר כטובל ושרץ בידו.

[שעה"צ ס"ק ה]

אף הַתּוֹדָה מְטַהֵר אֶת יְשָׁעָא¹⁹].

9) עוד בסגולת התורה לטהר הטמאים, כתב בביה"ל לעיל (סי' תקעא ס"ב ד"ה תלמיד חכם) בשם החיי אדם, שהתורה היא כמקוה טהרה, והיא נמשלה לאש וכל הבא באש נטהר.

[משנ"ב ס"ק ז]

בְּשֵׁם הַאֲרָיִי לְיִל¹⁰].

10) שם (פכ"א אות מ) כתב בשם הארי"ז (פרי עץ חיים שער יום הכיפורים פ"ב) תיקון לדבר, שיאמר כל יום במשך שלושים יום [רצופים, אחר יום כיפור] את הפיוט מסדר קדושות של יום כיפור בכונה שלימה ורציפה ובדמעות [ראה בסודר בית יעקב (סדר ליל יום כיפור שער העין סי"ט) פירוט הפיוטים. עוד בענין התיקונים על הדבר, ראה בדת תורה (ס"ב) בשם השו"ת אמרי אש האדמ"ר מבעל, וכן בכף החיים (ס"ק יא), וכן במה שהבאנו לעיל (ס"ק א) בשם הגרי"י קניבסקי].

4) שם נתבאר דיני ההרחקה שצריך לנהוג בין איש לאשתו בזמן שהיא נדה [וראה שם (ס"ט-י)]. מה הדין באופן שאחד מהם חולה].

ולמעבר את התינוק בין אשה לבעלה [קוואטרן] בברית מילה שנערכת ביום כיפור, כתב בשו"ת שבת הל"ד (ח"ז סי' קס אות ב) שנהגו להקל בדבר, כיון שהוא ענין של מצוה, וכן דעת הגר"ש איוע"ב (אוצר הברית פ"ד סי' ח הע' ה'), הליכות שלמה יום כיפור פ"ה ס"ב) שבאופן זה יש לסמוך על דעת השו"ע (בשעה"צ ס"ק א) שסבר שהנגיעה אסורה רק בלילה. מאידך, דעת הגרי"ג קרליץ (חוט שני יום כיפור עמ' קלט) שאין להעבירו מאשה לבעלה, ויעבירוהו על ידי אחר.

[משנ"ב ס"ק ג]

יְכַן אָסוּר לִישֵׁן וְכוּ'⁶].

5) ואף לישון בשתי מטות נפרדות הנוגעות זו בזו, כתב המחצה"ש (ס"ק א) שאסור, וכמו שאסר הרמ"א (ירד סי' קצה ס"ו) לגבי אשתו נדה, וכן היא משמעות סתימת המשנ"ב לעיל (ס"ק א), ושלא כמו שכתב המטה אפרים (אלף למטה ס"ק ב) שלענין יום כיפור יש להקל בזה, ובפרט כשיש טורח בדבר.

[משנ"ב ס"ק ג]

רַב אֶזְרִיָּהוּ הַשְּׂתֵיָה⁶ אוּ מִתְּחַמַּת הַרְהוּר (כְּדוֹמָה?) וְכוּ', יִשְׁנֶה שְׁנֵי דְפָיִם⁸].

6) ולפיכך בטעם דברי הרמ"א לעיל (סי' תרח ס"ד) שאין לאכול בערב יום כיפור דברים המחממים את הגוף ומאכלי חלב שמרבים את הורע, כתב במשנ"ב שם (ס"ק יז) שצריך להיזהר בכך ביום כיפור יותר מבשאר ימות השנה משום שביום כיפור אסור לטבול [ולא מחמת המבואר כאן שהרואה קרי ידאג כל השנה וכו']].

וכן לענין מה שכתב לקמן (סי' תריט ס"ק יד) שכדי שלא יבוא לידי טומאה יאמר קודם השינה את ארבעת המזמורים הראשונים בתהלים, וכן שטוב שלא יכסה את עצמו בכרים וכסתות כיון שהם מחממים, ועל כל פנים שלא יכסה את רגליו, התבאר בדברי השל"ה [שהוא מקור הדבר] שטעם הדבר שביום כיפור צריך לשמור את עצמו יותר מבשאר ימות השנה, כיון שאנו דומים ביום זה למלאכים וצריכים להיות טהורים כמותם, ובפרט מטומאת קרי [וראה גם בביה"ל לעיל (סי' תר ס"ד ד"ה יכול) ובמה שכתבנו שם, שבערב יום כיפור צריך לטבול משום קרי כדי להתרמות לטהרת המלאכים].

דיני הרחיצה והטבילה ביום כיפור למי שראה קרי, התבאר בשו"ע לעיל (סי' תריג ס"א) ובמשנ"ב שם (ס"ק כו-ל).

7) ומטעם זה כתב בשו"ת צמח צדק (שער המילואים סי' טב), שבעל התניא היה שוחק ממי שנצטער מהדבר, כיון שדברי חז"ל נאמרו רק